

ROZDZIAŁ 2

Kompetencje władzy publicznej w zarządzaniu zielenią

Tomasz Jeleński

Politechnika Krakowska

Obecna niespójność prawa i kryzys planowania przestrzennego sprawiają, że ograniczona jest skuteczność narzędzi planistycznych i administracyjnych. Tym ważniejsze wydaje się wypracowanie i wdrażanie metod i instrumentów zarządzania, które dobrze korzystają ze społecznej aktywności na rzecz zieleni i organizują partnerską współpracę międzysektorową. Prezentujemy tu praktyki, które udowadniają, że nawet w trudnym środowisku prawnym możliwa jest realizacja polityki zazieleniania miasta.

Słowa kluczowe: polityka miejska; przestrzeń publiczna; standardy; władza publiczna; współpraca z deweloperami; współpraca ze społeczeństwem

Wprowadzenie

Wśród spraw podległych samorządowi gminnemu wymienia się m.in. kwestie ładu przestrzennego, ochrony środowiska przyrodniczego, gospodarki wodnej, terenów rekreacyjnych, zieleni gminnej i zadrzewień. Wynika to z ważności usług, których system przyrodniczy dostarcza na obszarach zurbanizowanych: funkcji zdrowotnych, ekologicznych, rekreacyjnych, wypoczynkowych i estetycznych – zbiorczo określanymi jako usługi ekosystemów. Zieleni przyczynia się do poprawy jakości życia i utrzymania bioróżnorodności. Kształtuje i porządkuje wnętrze miasta, wpływa na charakter i wygląd przestrzeni publicznych, w tym ulic i placów, jest więc ważnym elementem struktury i kompozycji urbanistycznej, za którą odpowiada władza publiczna (samorząd i administracja).

Zieleni w mieście zazwyczaj dzieli się na kilka kategorii: publiczną (np. ogrody, błonia i parki miejskie oraz zieleni uliczna); półpubliczną o specjalnym przeznaczeniu (np. ogrody botaniczne, zoologiczne, cmentarze, użytki ekologiczne); osiedlową (np. podwórka, skwery); produkcyjną (np. sady, pola uprawne, łąki) oraz towarzyszącą zabudowie jednorodzinnej. Zieleni publiczną zwykle uważa się za najbardziej wartościową dla przestrzeni miasta, ale nowe pojęcie zielonej infrastruktury łączy wszystkie

powyższe kategorie i zwraca uwagę na synergiczny charakter powiązań pomiędzy nimi. Cała zieleni znajdująca się na obszarze zurbanizowanym powinna być traktowana jak system – niezbędny do zrównoważonego rozwoju i odpowiedniego funkcjonowania miasta.

Struktura przestrzenna zieleni a prawo własności nieruchomości

Właściciele nieruchomości mają wyłączne prawo posiadania, używania, pobierania z nich pożytków i dochodów, a także prawo do zarządzania nimi. Musi się to jednak odbywać w granicach prawa i zasad współżycia społeczno-gospodarczego. Bez względu na formę własności terenów na obszarze miasta, zasadnicza struktura systemu przyrodniczego powinna być spójna i objęta ochroną. Zazwyczaj dąży się, aby był to układ połączonych ze sobą:

- zielonych pierścieni i klinów oraz innych terenów otwartych, które pełnią istotne funkcje krajobrazowe, ekologiczne i klimatyczne;
- obiektów liniowych, czyli korytarzy zieleni towarzyszącej ciekom (rzekom, strugom, potokom i kanałom) oraz trasom komunikacyjnym (pasom drogowym, liniom kolejowym i tramwajowym);



fot. Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie

Rysunek 1. Nawet najmniejsze przestrzenie miejskie warto kreować w sposób niebanalny i przyjazny dla użytkowników, podnosząc ich atrakcyjność wizualną i użytkową

- obiektów powierzchniowych: parków, ogrodów, skwerów i ogrodów działkowych.

Inwestorzy zobowiązani są do zachowania i rewaloryzacji obiektów zieleni historycznej. Powodem jest ich unikatowa wartość estetyczna oraz wysoka wartość społeczna, często również wysoka wartość przyrodnicza i krajobrazowa. Charakteryzują się one przy tym niskimi kosztami adaptacji do nowych funkcji, utrzymania i pielęgnacji, w odróżnieniu od nowych obiektów zieleni w przestrzeni zurbanizowanej, których koszty założenia, utrzymania i pielęgnacji są znacznie wyższe.

Ze względu na niedostatki istniejących terenów zieleni, przy lokalizowaniu nowych założeń i nasadzeń powinna być brana pod uwagę kwestia dostępności. Dotyczy to szczególnie przestrzeni publicznej dużych miast (za którą odpowiada głównie samorząd) i terenu lub sąsiedztwa osiedli (gdzie dominują inwestycje prywatne). Obie kategorie przestrzeni charakteryzują się największą liczbą potencjalnych bezpośrednich użytkowników w różnym wieku i o różnym statusie (rysunek 1), zatem mają największy wpływ na kształtowanie zdrowego środowiska, sprzyjającego regeneracji psychofizycznej.

Zarządzanie zielenią w warunkach presji społecznej i inwestycyjnej

Sposób zarządzania zielenią w polskich gminach jest niezadowolający, o czym świadczy rosnąca aktywność obywateli i organizacji społecznych domagających się większego i bardziej skutecznego zaangażowania ze strony samorządów w ochronę i poprawę jakości zieleni. Wyższy poziom edukacji i świadomości społeczeństwa wiąże się ze zwiększonymi oczekiwaniami poprawy jakości życia. W dużym stopniu są one równoznaczne z oczekiwaniem zdrowego, czystego środowiska, które wpływa na dobrostan użytkowników miasta.

Polscy inwestorzy i deweloperzy coraz częściej zauważają, że zieleń, będąc jednym z najbardziej pożądanых elementów krajobrazu miejskiego, jest najtańszym sposobem podniesienia wartości nieruchomości. Nie bez wpływu na pozytywną zmianę świadomości jest społeczne oburzenie, przybiera-

jące niekiedy formę zorganizowanych protestów, przeciw aktom środowiskowego wandalizmu. Zjawisko to dotyczy szczególnie dużych aglomeracji, gdzie presja na zabudowanie terenów zieleni jest największa.

Deweloperzy są więc poddawani krytyce za sposób, w jaki ingerują w zieleń i ograniczają do niej dostęp, prywatyzując przestrzeń publiczną i zajmując wciąż nowe tereny zieleni pod zabudowę. Część deweloperów jest rozżalona z powodu tej krytyki. Mają poczucie, że ich działalność jest z gruntu pożyteczna, ponieważ budują mieszkania i biura, swoimi inwestycjami ożywiają kilka branż gospodarki. Społeczna krytyka wynika jednak z faktycznego wpływu, jaki na miasto i jego otoczenie mają realizowane inwestycje, oraz sposobu, w jaki kształtują się relacje dużych spółek deweloperskich z samorządami.

Współczesne miasto jest obszarem działalności inwestycyjnej przede wszystkim podmiotów prywatnych. Inwestycje deweloperskie mają największy wpływ na formę, funkcjonalność i obraz miasta. Szczególnie widoczne jest to w miejscach, gdzie rynek nieruchomości jest najbardziej chłonny i gdzie władza publiczna jest z zasady lub przez brak prawnego instrumentarium słaba.

W Polsce te warunki są spełnione, przez co buduje się u nas dużo i chaotycznie. Samorządy najpierw oddały pole inwestorom, wyznaczając w dokumentach planistycznych tereny pod zabudowę w ilości wielokrotnie przekraczającej potrzeby, a obecnie nie mają skutecznych narzędzi prawno-administracyjnych, aby przywrócić kontrolę nad procesami inwestycyjnymi.

Władza publiczna nadal dysponuje jednak pewnymi instrumentami zarządczymi, które przy odpowiedniej woli politycznej i konsekwencji w realizacji właściwych strategii, programów i planów mogą umożliwić przywracanie ładu przestrzennego i uzdrowienie relacji pomiędzy samorządem, administracją i prywatnymi inwestorami. Z drugiej strony, można zauważyć, że rynek deweloperski w Polsce dojrzeewa i coraz częściej inwestorzy starają się konkurować jakością swoich produktów. Tacy inwestorzy są dobrymi partnerami dla samorządów w staraniach o wyższą jakość przestrzeni, w tym obecność i charakter zieleni (por. rozdział 10).

Narzędzia ochrony i kształtowania systemu przyrodniczego

Narzędzia strategiczne

Podstawowym dokumentem określającym m.in. strategię ochrony, rozwoju i zagospodarowania terenów zieleni jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (SUiKZP). Na załączniku graficznym do studium przedstawiono mapę zasobów środowiska przyrodniczego i system przyrodniczy gminy oraz jego powiązania zewnętrzne. Jest to podstawowy dokument decydujący o kierunkach zagospodarowania przestrzennego, strukturalizujący błękitno-zieloną infrastrukturę i tkankę zabudowy. Jednak w praktyce samo wpisanie systemu przyrodniczego do SUiKZP nie chroni terenów zieleni przed zabudową.

Słabe umocowanie prawne SUiKZP wykorzystywane jest przez niektórych inwestorów i deweloperów. Prowadzoną przez nich zabudowę terenów wskazanych w dokumentach strategicznych jako stanowiące element systemu przyrodniczego lub systemu przewietrzania miasta należy uznać za działanie nieetyczne, sprzeczne z interesem publicznym, ponieważ prowadzi do trwałego uszczerbku w systemie, którego największą wartością jest spójność i ciągłość. Utrata tych własności przez system przyrodniczy jest praktycznie nieodwracalna.

Obowiązujące w Polsce studia zazwyczaj charakteryzują się dość dużą ogólnością. Tylko w niektórych dokumentach, np. SUiKZP Łodzi, stosuje się bardziej precyzyjne zapisy ilościowe, ustalające np. powierzchnię terenów zieleni przypadającą na mieszkańca lub czas „dojścia pieszego” do zieleni urządzonej. W studium Krakowa znajdują się wytyczne dla planów miejscowych dotyczące środowiska przyrodniczego, np. zachowania danego terenu zieleni, zachowania/rewitalizacji zieleni urządzonej czy udziału powierzchni biologicznie czynnych w danej jednostce (Biejat, 2017).

Program Ochrony Środowiska również jest potencjalnym narzędziem strategicznego zarządzania terenami zieleni przez samorząd. Jednym z jego celów może być kształtowanie struktury i jakości terenów zieleni. Powinien on być traktowany jako

nadrzędny dokument nad politykami branżowymi miasta, umożliwiając wzmocnienie efektywności i integrację zarządzania terenami zieleni – bez względu na formę własności i użytkowania gruntu, czyli łącznie z terenami prywatnymi i spółdzielczymi. Programy mogą, jak np. w Krakowie, Łodzi oraz Warszawie, posiadać części lub załączniki opisujące standardy bądź cele strategiczne dotyczące ochrony zieleni miejskiej.

Narzędzia kierunkowe

Najważniejszym narzędziem ochrony i kształtowania krajobrazu, w tym terenów zieleni, jest plan miejscowy (MPZP). Większość planów obowiązujących w naszym kraju ma jednak charakter zachowawczy, a ich zapisy są zwykle mało precyzyjne. Ten brak precyzji nie wynika ze skali opracowań, ale z braku woli stosowania zapisów gwarantujących organizowanie przestrzeni w sposób zgodny z określoną kompozycją urbanistyczną.

W zakresie dotyczącym zieleni zapisy MPZP mogą dotyczyć np.:

- nakazu utrzymywania i odtwarzania lokalnych korytarzy ekologicznych;
- nakazu zachowania stref zieleni urządzonej towarzyszącej zabudowie mieszkaniowej;
- nakazu zachowania, uzupełnienia albo odtworzenia grup/szpalerów drzew wyznaczonych na rysunku planu, z nakazem stosowania gatunków odpornych na warunki miejskie;
- nakazu bezwzględnego zachowania oznaczonych na rysunku planu poszczególnych drzew, wytypowanych na podstawie inwentaryzacji istniejącego drzewostanu;
- nakazu wprowadzania w obrębie ulic nowych nasadzeń zieleni wysokiej;
- ograniczenia zasięgu infrastruktury podziemnej dla zapewnienia warunków umożliwiających drzewom prawidłowy wzrost i rozwój;
- zakazu zabudowy i utwardzania powierzchni ziemi w promieniu 3 m od pnia oznaczonych drzew;
- wyznaczenia powierzchni gruntu niezabudowanego i nieutwardzonego o określonych wymiarach lub promieniu wokół każdego drzewa;
- wydzielenia w posadzce chodnika nowych trawników lub pasów krzewów o określonej szerokości.

Plany mogą więc być bardzo szczegółowe, ale mogą mieć też charakter systemowy. Jednym z najbardziej śmiałych projektów planistycznych na rzecz ochrony systemu przyrodniczego jest plan „Dla wybranych obszarów przyrodniczych miasta Krakowa”, który obejmuje 215 obszarów o łącznej powierzchni 3322 ha (ponad 10% powierzchni miasta). Jest to próba odpowiedzi na żywiolową działalność budowlaną, dotkliwie i trwale przeobrażającą przyrodę Krakowa, realizowaną niezgodnie z zasadami kształtowania środowiska, powodującą rozpraszanie zabudowy, przecinanie korytarzy ekologicznych, fragmentowanie i przesuszanie siedlisk oraz zasypywanie zbiorników wodnych (Miasto Kraków, 2018). Plan ten ma zahamować presję inwestycyjną, która stale dotyczy obszarów niewskazanych do zainwestowania. Ma z założenia wykluczyć z zainwestowania niektóre obszary, na innych przewidując uatrakcyjnienie funkcji turystyczno-rekreacyjnych, przy uwzględnieniu nadrzędności celu ochrony przyrody.

Decyzje administracyjne, które mogłyby być kolejnym kierunkowym narzędziem ochrony i kształtowania zieleni (np. na terenach nieobjętych planami miejscowymi), w praktyce nie chronią jej przed nadmierną presją inwestycyjną. Ważne więc, aby samorząd terytorialny odpowiednio korzystał z prawa do ustalenia środowiskowych uwarunkowań realizacji przedsięwzięć budowlanych, częściej określając wariant najkorzystniejszy dla środowiska. W decyzjach o uwarunkowaniach środowiskowych można szczegółowo określić – do uwzględnienia w projekcie budowlanym – warunki wykorzystania terenu w fazie realizacji i eksploatacji przedsięwzięcia budowlanego oraz wymagania dotyczące ochrony środowiska, m.in. dla minimalizacji kolizji z drzewostanem, uwzględnienia nasadzeń kompensacyjnych w określonej liczbie i parametrach wielkościowych czy określenia wymagań technologicznych wykonywania wykopów w celu niedopuszczenia do zmiany stosunków wodnych w sąsiedztwie zieleni.

Narzędzia realizacyjne

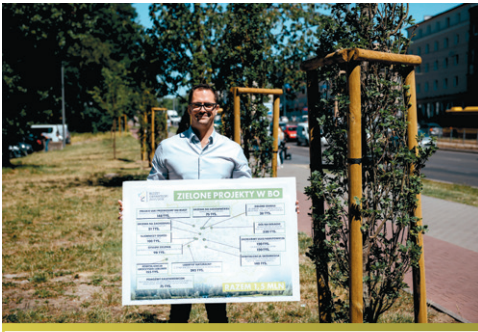
Obok przepisów prawa, procedur i woli politycznej, na uwarunkowania zarządzania zielenią mają wpływ także możliwości i bariery organizacyjne, takie jak struktura administracji publicznej. Korzystnym rozwiązaniem może być powoływanie Zarządów Zieleni Miejskiej, które integrują rozproszone wcześniej kompetencje, lub samodzielnego stanowiska Ogrodnika Miejskiego, którego zadaniem jest koordynowanie pracy wszystkich jednostek zajmujących się zielenią miejską i pośredniczenie między urzędnikami a mieszkańcami.

Podstawą odpowiedniego funkcjonowania wszystkich wymienionych wyżej instytucji i stosowania narzędzi zarządczych powinna być inwentaryzacja zieleni, mogąca przybrać formę bazy danych funkcjonującej na cyfrowej mapie miasta i umożliwiającej stosowanie pomiarów przy pomocy technik satelitarnych (GPS), skaningu laserowego (LiDAR) i kompleksowej inwentaryzacji: od obszarów i obiektów, po pojedyncze drzewa i zakrzewienia¹. Bazy umożliwiają standaryzację i jednolitość zapisów, ciągłość numeracji inwentaryzacyjnej w skali całego miasta, planowanie działań pielęgnacyjnych z automatycznym powiadamianiem, łatwość prowadzenia zbiorczych analiz i raportów, łączenie z innymi bazami miasta i łatwość korzystania z danych przez różne zainteresowane podmioty, także z sektora prywatnego (Feltynowski i in., 2018).

O możliwości realizacji strategii i planów miejsowych decyduje finansowanie – z budżetu, ale także ze środków zewnętrznych, w tym inwestycji i dotacji prywatnych. Współpraca międzysektorowa może mieć charakter doraźny – szczególnie przy inwestycjach o wyjątkowo dużej skali czy znaczeniu – ale należałoby dążyć do wytworzenia rozwiązań o charakterze systemowym, pozwalających na stałe współfinansowanie zieleni przez podmioty prywatne.

Narzędziem, które pomaga uwzględnić w większym stopniu kryteria środowiskowe i kształtować

¹ Jak bardzo szczegółowa, łatwa w dostępie i zastosowaniach może być inwentaryzacja drzew, widać na przykładzie internetowej, interaktywnej mapy drzew ulicznych Nowego Jorku (NYC Parks, 2015), która podaje szczegółowe informacje o każdym z ponad 680 tys. drzew zinventaryzowanych na ulicach tego miasta, z uwzględnieniem wartości usług przez nie świadczonych. Mapa jest sporządzona na podstawie spisu dokonanego w 2015 r. przez ponad 2,2 tys. ochotników. Mapa jest podstawą zarządzania nie tylko drzewami ulicznymi, ale także przestrzenią pod kolejne nasadzenia, których potencjał szacuje się na kolejne 260 tys. drzew (Jeleński, 2018).



Rysunek 2. Mapa zielonych inwestycji sfinansowanych z budżetu partycypacyjnego miasta Łodzi

trendy inwestycyjne i konsumpcyjne oraz realizować lokalne polityki proekologiczne, są zielone zamówienia publiczne (por. rozdział 3). Zwiększenie popytu ze strony instytucji publicznych na zielone produkty deweloperskie może przyczynić się do rozwoju rynku nieruchomości przyjaznych środowisku². Zielone zamówienia włączają do procedur kryteria lub wymagania ekologiczne i poszukują rozwiązań ograniczających negatywny wpływ inwestycji na środowisko. Taki charakter mają m.in. procedury wyłaniania deweloperów przy budowie dzielnicy Nowe Żerniki we Wrocławiu (por. studium przypadku 10.1). Kolejnym narzędziem są budżety partycypacyjne (rysunek 2), które coraz szerzej i aktywniej są wykorzystywane przez samorząd miejski w celu ochrony i rozwoju terenów zieleni (por. rozdział 8).

Standardy zieleni

Dodatkowymi, ale niezwykle ważnymi instrumentami zarządzania zielenią m.in. w związku z inwestycjami deweloperskimi, mogą być standardy wprowadzane przez samorząd terytorialny³. Mogą one mieć charakter obowiązkowy lub dobrowolny. Muszą być zgodne z ogólnymi celami ochrony i rozwoju zieleni, ale mogą poza te ogólne cele wykraczać, proponując konkretne rozwiązania projektowe. Standardy dobrowolne powinny zawierać kryteria określające najbardziej pożądane cechy zie-

lonej infrastruktury przy projektowaniu i realizacji różnego rodzaju inwestycji.

Aby zdecydować, które zapisy powinny być zastosowane jako obowiązujące, a które jako dobrowolne, trzeba określić cele i potrzeby ochrony i rozwoju zieleni oraz przeprowadzić waloryzację terenów zieleni. Potrzeby określamy, odpowiadając na pytanie, czy wszystkie tereny zieleni mają taką samą wartość społeczną lub użytkową. Waloryzacja wymaga określenia, czy wszystkie tereny zieleni są tak samo cenne pod względem walorów przyrodniczych, klimatycznych, kulturowych i krajobrazowych.

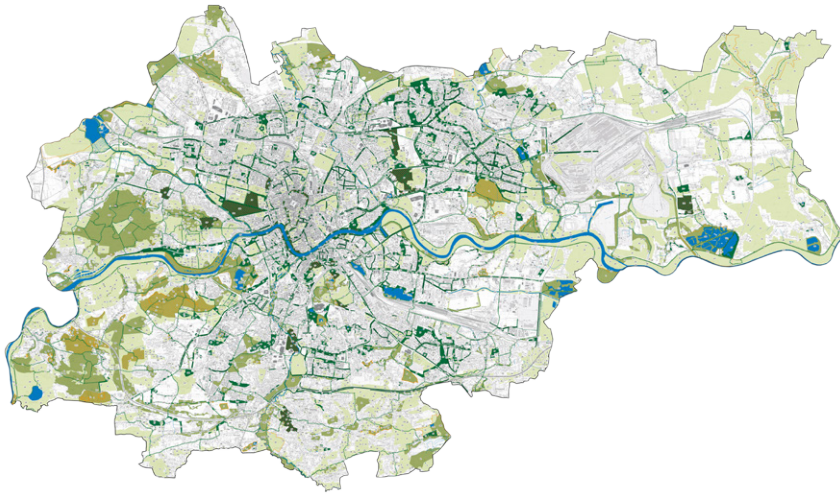
W wielu miastach problemem jest gleba: zagęszczona, z dużą ilością soli i pozbawiona wody. Standardy zieleni powinny uwzględniać m.in. możliwości zwiększenia infiltracji i retencji wody w glebie, np. stosowanie strukturalnych podłoży, systemów ochrony brył korzeniowych, a także systemów nawadniających.

Pierwsze w Polsce standardy zostały wdrożone w Krakowie (rysunek 3), Wrocławiu i Warszawie. Ich głównym celem jest ujednolicenie, w oparciu o aktualną, zweryfikowaną wiedzę, procedur administracyjnych, zasad i sposobów postępowania w różnych sytuacjach. Standardy mogą opisywać warunki siedliskowe oraz możliwości ich modyfikacji, wybrany materiał roślinny i sposoby jego zastosowania w różnych miejscach, zasady zakładania rabat i kwietników, utrzymania i pielęgnacji roślin, szczególnie w warunkach najtrudniejszych – przy ulicach i placach. Standardy terenów zieleni Warszawy określają m.in. dobór drzew, krzewów i pnączy pod względem ich efektywności w oczyszczaniu środowiska (fitoremediacji), technologie poprawy warunków siedliskowych, zabezpieczanie drzew i krzewów w okresie zimowym, szczegółowo opisują też metody ochrony i pielęgnacji roślin podczas robót budowlanych i montażowych.

Standardy powinny wspomagać współpracę organów administracji publicznej i inwestorów prywatnych w procesie kształtowania zieleni. Ich główną zaletą jest to, że mogą być opracowaniami całościowymi i dotyczącymi różnych podmiotów. Nawet

² Odsetek zielonych zamówień publicznych w ich ogólnej liczbie w Polsce wyniósł w latach 2015 i 2016 odpowiednio 13% i 11% (GUS, 201768).

³ Standardy mogą dotyczyć obszaru gminy, ale także np. związku gmin współpracujących przy Zintegrowanych Inwestycjach Terytorialnych.



Rysunek 3. Mapa systemu terenów zieleni publicznej miasta Krakowa wraz z ich kategoryzacją pod kątem standardów tworzenia i utrzymania zieleni, w ramach której wydzielono tereny: zieleni urządzonej A+ i A; zieleni ekologiczno-krajobrazowej B+ i B oraz zieleni wspomagającej (por. studium przypadku 2.1) (źródło: Kierunki rozwoju i zarządzania terenami zieleni w Krakowie na lata 2017–2030)

w dokumentach, które z założenia mają wspomagać pracę jednostek miejskich i na terenach utrzymywanych przez miasto, mogą znaleźć się przepisy dotyczące inwestycji i terenów prywatnych. Przykładem są Standardy Kształtowania Zieleni m.st. Warszawy (Polskie Towarzystwo Dendrologiczne, 2016), które w zasadzie dotyczą terenów zieleni komunalnej, ale określają zasady ochrony, które stosuje się również przy okazji inwestycji prywatnych na terenach przyległych do terenów komunalnych. Inwestor musi dopilnować, aby wykonawca robót zabezpieczył narażony z powodu realizacji inwestycji drzewostan w sposób gwarantujący skuteczną ochronę przed uszkodzeniem i degradacją korzeni, pni oraz koron⁴. Wskazaną formą ochrony jest wprowadzanie dróg tymczasowych, barier ochronnych, wygrodzeń drzew oraz ekranów korzeniowych. Drzewostan, który był narażony na oddziaływanie przedsięwzięcia budowlanego, po zakończeniu prac budowlanych powinien być objęty przez inwestora pielęgnacją w okresie gwarancyjnym, w takim samym zakresie jak zieleni na terenie inwestycji.

Standardy kształtowania zieleni miejskiej powinny być uznane za obligatoryjne wobec inwe-

storów prywatnych zawsze wtedy – a są to coraz częstsze przypadki – kiedy inwestor wykonuje pełną infrastrukturę obszaru inwestycji: kompletny układ dróg publicznych wraz z ciągami pieszymi, oświetleniem terenu, miejscami parkingowymi, trawnikami i nasadzeniami zieleni. Dobry przykład wprowadzania wymogów dotyczących kształtowania przestrzeni przyjaznych dla pieszych z wykorzystaniem zieleni pochodzi z Wrocławia (ramka 1).

Wytyczne dotyczące zieleni są też koniecznym elementem standardów przestrzeni publicznych. Taki dokument opracowano np. we Wrocławiu (Cebret i Wiszniowski, 2017). Jest wynikiem współpracy pomiędzy decydentami, liderami lokalnych społeczności, wspólnotami mieszkańców, instytucjami miejskimi i profesjonalistami biorącymi udział w konsultacjach.

Zakończenie: zielen jako wątek polityki miejskiej i inwestycyjnej

Zielen w mieście nie jest zjawiskiem oczywistym. Nie pojawia się w nim naturalnie w oczekiwanej

⁴ Zapisy te wprost wynikają z Ustawy Prawo ochrony środowiska (art. 3. pkt. 8., art. 75. pkt. 1. i 5).

Ramka 1. Wrocławskie standardy kształtowania przestrzeni miejskich przyjaznych pieszym – dobra praktyka podstawowych wytycznych dla zieleni

Standardy opracowane w 2017 r. w początkowym okresie funkcjonują jako poradnik, docelowo jednak mają być przyjęte zarządzeniem prezydenta miasta. Wtedy staną się obowiązkowym załącznikiem do dokumentacji przetargów organizowanych przez jednostki miejskie.

Standardy zawierają szereg praktycznych zaleceń, np.: „Przy nowych inwestycjach tereny pod planowane zieleńce warto zabezpieczać (wygradzać) już na etapie budowy, żeby nie przyzwyczajać kierowców do ich wykorzystywania pod place postojowe”. Są też zapisy dotyczące skali urbanistycznej, np. tworzenia lub odtwarzania korytarzy ekologicznych, poprzez wprowadzanie roślinności w różnorodnych formach: alei i skwerów, ogrodów wertykalnych, zielonych dachów, farm miejskich, ogrodów społecznych lub kieszonekowych (Cebart i Wiszniowski, 2017).

W standardach infrastruktury pieszej zapisane są także ogólne zalecenia względem doboru gatunkowego, który powinien uwzględniać uwarunkowania przestrzenne (m.in. analizę warunków glebowych i klimatycznych, świetlnych, dostępu do wody, a także docelowych rozmiarów i tempa wzrostu); rodzaj i położenie trasy komunikacyjnej, w tym intensywność ruchu kołowego i widoczność na skrzyżowaniach i zjazdach; lokalizację istniejących i projektowanych instalacji podziemnych i naziemnych; charakter istniejącej zabudowy; funkcję, jaką zieleń ma pełnić; unikanie roślin inwazyjnych, czy też o miękkim i kruchym drewnie; zachowanie istniejącej roślinności i dostosowanie do niej nowych nasadzeń.

Wrocławskie standardy zawierają m.in. zapisy dotyczące obsadzania parkingów, relacji zieleni i drzew z chodnikiem, minimalnych powierzchni dla roślin, szerokości i głębokości pasów zieleni, rozwiązań projektowych wspomagających wzrost korzeni, stref ochrony, przepuszczalnych nawierzchni, krawężników i nowych instalacji podziemnych.

Zapisano też wytyczne projektowe dotyczące zasad kompozycji terenów z zielenią: rytmów, ram widokowych, linii kierunkowych, piętér kompozycji roślinnych, stosowania roślinności płożącej i żywopłotów, gatunków zimozielonych i sezonowych. Wspomina się o potrzebie zapobiegania powstawaniu przedęptów oraz funkcjach izolacyjnych i osłonowych zieleni, w tym jej roli w oddzielaniu ruchu kołowego od pieszego (Cebart i Wiszniowski, 2017).

przez jego użytkowników ilości i postaci. O jakość zieleni w mieście trzeba zadbać – wtedy stanie się wartościowym i docenianym elementem przestrzeni miejskich i większych całości krajobrazowych. Tworzenie stosownych polityk miejskich i inwestycyjnych powinno wprost odwoływać się do doświadczeń i wiedzy różnych interesariuszy, a więc współpracy międzysektorowej.

Celem rozwoju zielonej infrastruktury w środowisku zurbanizowanym jest przede wszystkim jak najwyższa jakość życia jego mieszkańców. Na tę jakość wpływa wiele czynników. Wyzwaniem dla władz samorządowych nie są więc poszczególne kwestie – nawet tak ważne jak zieleń – ale wypracowanie całościowej koncepcji lub modelu miasta funkcjonującego w określonym, ale i zmiennym otoczeniu.

Podstawą takiego modelu powinno być przede wszystkim wytworzenie jasnych mechanizmów

określających relacje mieszkańców ze służbami miejskimi oraz podmiotami gospodarczymi. Szczególnie w odniesieniu do tak szerokich i złożonych kwestii jak zieleń w mieście samorząd terytorialny musi podjąć wyzwanie, jakim jest wywieranie wpływu na sektor niepubliczny, w tym właścicieli nieruchomości, inwestorów i deweloperów. Bez wystarczającego wsparcia samorządu mieszkańcy i użytkownicy miast przegrywają zmagania z podmiotami forsującymi interesy partykularne.

Partykularyzm nie zawsze wynika ze złej woli. Często jest efektem braku wiedzy i wyobraźni. Polityka miasta powinna więc uwzględniać potrzebę edukacji skierowanej do różnych interesariuszy oraz podnoszenia umiejętności organizowania skutecznej partycypacji obywateli w celu wykorzystania ich prawa do współdecydowania (rysunek 4). Ważne jest tu pełne rozumienie zasady subsydiarności,

czyli pomocniczości władzy, przy akceptacji interwencji w sytuacjach, gdy chodzi o stwarzanie warunków dobrego życia dla wszystkich członków społeczności.

W relacjach samorządowców z instytucjami biznesu istotne jest zaakceptowanie i uwzględnienie faktu, że podejmują one decyzje przede wszystkim w oparciu o rachunek ekonomiczny. Szczególnie na rynku nieruchomości biurowych inwestor przegra z konkurencją, jeżeli zbyt wysokim kosztem stworzy nawet najbardziej zielony i zrośnięty z tkanką miasta budynek. Oferta dewelopera musi mieścić się we wspólnych dla branży algorytmach. Zdarzają się jednak odstępstwa od tej reguły, dzięki którym ogólny krajobraz rynku nieruchomości może się korzystnie zmieniać. Do takich wyjątków należą największe firmy deweloperskie albo firmy lokalne, rodzinne, które mogą przyjąć niestandardowe podejście do inwestycji w nieruchomości. Na przykład IKEA inwestuje w nie swoje nadwyżki finansowe i traktuje jako wieloletnią lokatę kapitału. Z kolei inwestorzy działający w przestrzeni lokalnej mogą podchodzić do przestrzeni bardziej emocjonalnie, zwłaszcza kiedy w grę wchodzi ambicje związane z budowaniem lokalnego wizerunku. Są wreszcie firmy inwestycyjne i deweloperskie, które stanowią awangardę projekcyjnego podejścia do kształtowania przestrzeni życia i pracy. Uwzględniają one we własnych politykach wpływ zieleni na wartość



fot. Tomasz Jeleński

Rysunek 4. Warsztaty Charrette umożliwiają planowanie i projektowanie zagospodarowania przestrzennego miejsca w ścisłej i głębokiej współpracy z jego użytkownikami

nieruchomości i dobrostan użytkowników. Takie firmy chętnie inwestują prywatny kapitał w jakość otoczenia inwestycji, w tym zazielenienie przestrzeni publicznych (por. rozdział 10).

Po drugiej stronie gry interesów stoi władza publiczna, czasem obawiająca się wchodzenia w nietypowe relacje z inwestorami i posadzeń o niejasne powiązania z biznesem. Najlepszym rozwiązaniem wydaje się więc otwarty dialog i określenie jasnych zasad i kryteriów partnerskiej współpracy oraz współdecydowania o warunkach, kierunkach i standardach rozwoju zielonej infrastruktury (por. studium przypadku 10.1).

Literatura

- Biejat, K. 2017. *Zarządzanie oraz ochrona zieleni w polskich miastach*. Fundacja Sendzimira, Warszawa.
- Feltynowski, M., Kronenberg, J., Bergier, T., Kabisch, N., Łaskiewicz, E. i Strohbach, M. 2018. Challenges of urban green space management in the face of using inadequate data. *Urban Forestry & Urban Greening* 31: 56–66.
- GUS. 2017. *Wskaźniki zielonej gospodarki w Polsce 2017*. Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok.
- Jeleński, T. 2018. Rolnictwo miejskie: potrzeby, nadzieje i realia upraw. *Aura* 7: 3–6.
- UM Krakowa. 2017. *Kierunki rozwoju i zarządzania terenami zieleni w Krakowie na lata 2017–2030*. Wydział Kształtowania Środowiska Urzędu Miasta Krakowa, Kraków.
- NYC Parks 2015. *New York City Street Tree Map* < <http://nyc.gov/parks/treemap>>.
- Polskie Towarzystwo Dendrologiczne 2016. *Standardy kształtowania zieleni Warszawy, załącznik do Programu Ochrony Środowiska dla m.st. Warszawy na lata 2017–2020 z perspektywą do 2023 r.* PTD, Warszawa.
- Cebart, K. i Wiszniowski, J. (red.). 2017. *Wrocławskie standardy kształtowania przestrzeni miejskich przyjaznych pieszym: projekt*. Gmina Wrocław, Wrocław.

STUDIUM PRZYPADKU 2.1

Kierunki rozwoju i zarządzania terenami zieleni w Krakowie na lata 2017–2030

Agnieszka Kowalewska

Pracownia Projektowa URBIOSIS

Dokument „Kierunki rozwoju i zarządzania terenami zieleni w Krakowie na lata 2017–2030” w założeniu ma określać miejską politykę zarządzania publicznymi terenami zieleni, a także służyć pomocą w tworzeniu i aktualizacji dokumentów planistycznych. Dotyczy szerokiego zakresu zagadnień, od stanu planistycznego i własnościowego gruntów, przez walory kulturowe, aż po analizy zapotrzebowania społecznego na tereny zieleni i badanie ich dostępności. Ponadto wskazuje działania w zakresie gospodarki nieruchomościami, planowania przestrzennego i ochrony zabytków, niezbędne do stworzenia spójnego systemu terenów zieleni w Krakowie, służące zachowaniu i uczytelnieniu wybitnych walorów przyrodniczo-krajobrazowych miasta oraz poprawie jakości życia jego mieszkańców. Najważniejsze cele opracowania to:

- określenie spójnej, planowej i długoterminowej polityki rozwoju terenów zieleni w Krakowie;
- integracja rozproszonych struktur zieleni w system połączonych elementów zielonej infrastruktury;
- zachowanie, rozwój i tworzenie nowych terenów zieleni miejskiej spełniających potrzeby społeczne;
- ochrona terenów cennych przyrodniczo, czyli przestrzenne i ekologiczne zrównoważenie rozwoju miasta oraz racjonalna gospodarka zasobami środowiska;
- usprawnienie zarządzania terenami zieleni w Krakowie.

Dla osiągnięcia powyższych celów zastosowano szereg innowacyjnych rozwiązań, od formuły organizacji pracy nad dokumentem, poprzez zakres i metodykę opracowania analiz i koncepcji, po sposób przeprowadzenia konsultacji społecznych. Ze względu na szeroki zakres poruszanych w dokumencie zagadnień, przyjęto jego realizację w formule partycypacyjno-eksperckiej. Zespół opracowujący dokument składał się z koordynatora wraz zespołem roboczym w Wydziale Kształtowania Środowiska Urzędu Miasta Krakowa (UMK), zespołu zewnętrznych ekspertów oraz zespołu zadaniowego złożonego z przedstawicieli dwunastu wydziałów i jednostek UMK, których kompetencje pokrywały się z zakresem tematycznym opracowania. Byli to przedstawiciele Wydziału Kształtowania Środowiska (WKS), Biura Planowania Przestrzennego, Wydziału Inwestycji, Wydziału Rozwoju Miasta, Wydziału Geodezji, Wydziału Skarbu Miasta, Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków, Wydziału Architektury i Urbanistyki, Wydziału Promocji i Turystyki, Zarządu Budynków Komunalnych, Zarządu Infrastruktury Komunalnej i Transportu oraz utworzonego równocześnie z rozpoczęciem prac nad dokumentem krakowskiego Zarządu Zieleni Miejskiej (ZZM).

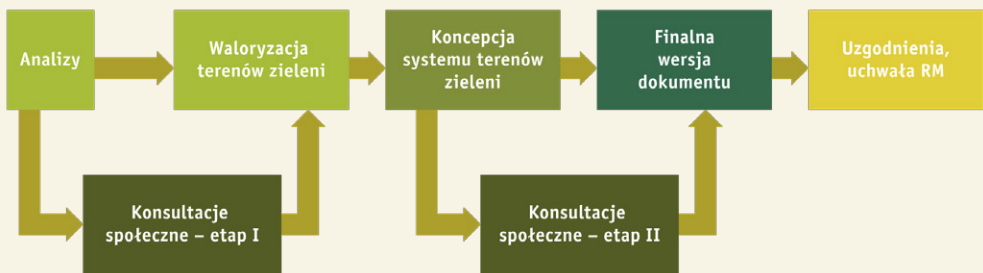
Przyjęta formuła międzysektorowej współpracy miała charakter innowacyjny, gdyż w urzędach miast i gmin oraz innych podmiotach publicznych dominuje ścisły podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi komórkami i jednostkami. Do tego dochodzi niekiedy utrudniony, poziomy przepływ

informacji pomiędzy komórkami, związany z hierarchiczną, „pionową” strukturą urzędów i podległych im jednostek. Stosowana w Krakowie metoda współpracy w ramach zespołów zadaniowych ma natomiast charakter „poziomy”, nastawiony na osiągnięcie wyznaczonego celu. W omawianym projekcie ta metoda pracy przyniosła wymierne efekty w postaci przekrojowego opracowania, umożliwiającego określenie kompleksowej polityki miejskiej w zakresie zieleni, która pojawia się w każdym z elementów gospodarki komunalnej (m.in. szeroko rozumiana infrastruktura, kształtowanie zabudowy, gospodarka nieruchomości, opieka nad zabytkami, ogrody działkowe, cmentarze).

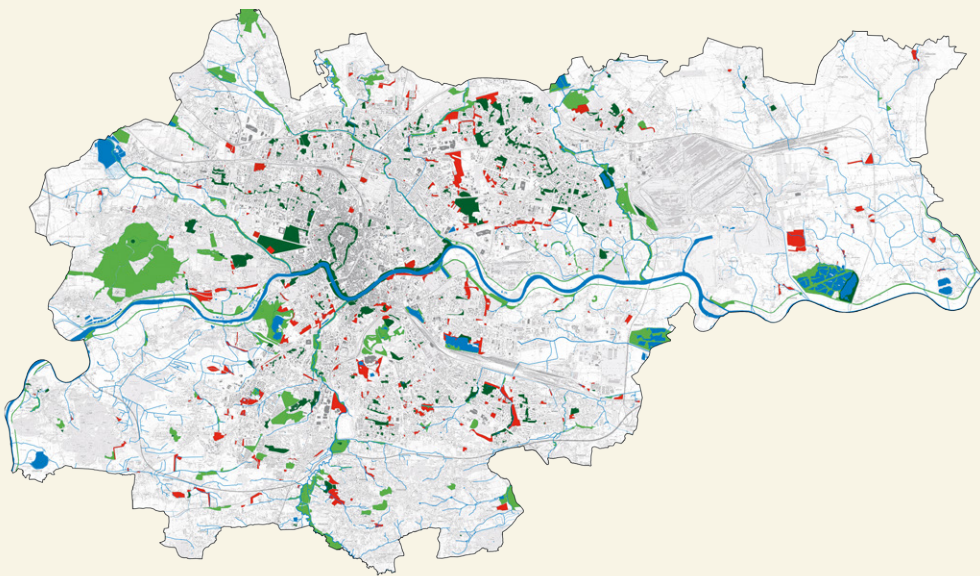
Projekt był od początku wspierany przez ZZM, który skupił w swych kompetencjach wszelkie kwestie dotyczące zarządzania i rozwoju publicznych terenów zieleni w Krakowie. Powołanie jednego zarządcy miejskich terenów zieleni i jednocześnie przystąpienie do prac nad wyznaczeniem kierunków ich rozwoju było kolejnym innowacyjnym działaniem miasta. Przejęcie wszystkich terenów zieleni publicznej w zarząd jednej jednostki zdecydowanie ułatwia bowiem zarządzanie nimi i planowanie ich rozwoju. Tymczasem w innych miastach często poszczególnymi terenami zieleni lub różnymi ich typami zarządzają różne podmioty, np. zarządy dróg, wydziały gospodarki komunalnej, wydziały ochrony środowiska lub poszczególne dzielnice. W takich sytuacjach głównym problemem w zarządzaniu zielenią jest zatem rozproszenie kompetencji i często brak koordynacji działań podejmowanych przez poszczególne jednostki.

Poza powyżej wymienionymi podmiotami treść dokumentu konsultowano z istniejącą przy UMK Radą Programową ds. Zieleni, Krakowską Radą Pożytku Publicznego oraz Komisją Dialogu Obywatelskiego ds. Środowiska. Przedstawiono go także na posiedzeniu Komisji Planowania Przestrzennego i Ochrony Środowiska Rady Miasta Krakowa. Tak szeroki udział organizacji społecznych w opiniowaniu dokumentu umożliwił uzyskanie licznych uwag, prezentujących różne, nieraz ścierające się poglądy na zieleni miejską, co wzbogaciło treść opracowania.

Partycypacja społeczna w trakcie pracy nad „Kierunkami...” przyjęła formę szerokich, dwuetapowych konsultacji, w czasie których mieszkańcy mogli zgłaszać swoje postulaty. Pierwszy etap miał charakter otwartych warsztatów dla mieszkańców i został przeprowadzony we wszystkich osiemnastu dzielnicach miasta przez Fundację Sendzimira przy udziale zespołu roboczego WKŚ UMK. Mieszkańcy pracowali na mapach, a następnie opracowywali listy postulatów i ustalali priorytety rozwojowe dla zieleni na obszarach poszczególnych dzielnic. Drugi etap konsultacji, mający charakter informacyjno-dyskusyjny, przeprowadziło Miejskie Centrum Dialogu UMK (MCD) wspólnie z WKŚ w czterech obrębach: Śródmieście, Nowa Huta, Krowodrza i Podgórze. Natomiast po opracowaniu koncepcji w siedzibie MCD otwarto punkt konsultacyjny, gdzie przez tydzień mieszkańcy mogli zapoznać się z projektem i złożyć uwagi, a po zakończeniu prac dokonano ogólnomiejskiego podsumowania. Oczywiście projekt został również udostępniony publicznie w wersji cyfrowej.



Rysunek 5. Metodyka i zakres opracowania projektu



Rysunek 6. Mapa parków istniejących i postulowanych w dokumencie „Kierunki rozwoju i zarządzania terenami zieleni w Krakowie na lata 2017–2030”

Bardzo istotną rolę w opracowaniu odegrał zespół ekspertów, którzy reprezentowali dziedziny takie jak ochrona przyrody, architektura krajobrazu i urbanistyka, ekohydrologia i ogrodnictwo. Rolą ekspertów reprezentujących krakowskie uczelnie było konsultowanie opracowania na każdym jego etapie, a także przygotowanie działów tematycznych zawartych

w głównym tekście dokumentu i aneksach tematycznych, dotyczących m.in. ochrony przyrody, walorów kulturowych krakowskiej zieleni, standardów zakładania i pielęgnacji terenów zieleni, rozwiązań ekohydrologicznych, pozwalających łączyć zagadnienia zarządzania zielenią miejską z gospodarką wodami opadowymi i innymi usługami ekosystemów.

Ramka 2. **Analizy i koncepcje zrealizowane w ramach opracowania „Kierunki rozwoju i zarządzania terenami zieleni w Krakowie na lata 2017–2030”**

- Doprecyzowanie ustawowej definicji publicznych terenów zieleni;
- Określenie istniejącego i przyszłego zapotrzebowania na tereny zieleni w Krakowie i analiza ich dostępności dla mieszkańców zgodnie z wytycznymi Europejskiej Agencji Środowiska;
- Określenie obszarów deficytowych pod względem publicznych terenów zieleni aktualnie i w przyszłości (na podstawie dokumentów planistycznych);
- Badanie presji inwestycyjnej na tereny zieleni na podstawie pozwoleń na budowę i decyzji o WZ;
- Analiza poziomu i struktury wydatków na utrzymanie i kształtowanie terenów zieleni;
- Diagnoza stanu terenów zieleni Krakowa i określenie potrzeb inwestycyjnych;
- Waloryzacja terenów zieleni z podziałem na strefy oraz tereny istniejące i potencjalne, w oparciu o którą została opracowana koncepcja rozwoju systemu terenów zieleni;
- Koncepcja, w której określono strukturę systemu publicznych terenów zieleni składającego się z:
 - terenów zieleni urzędzanej w podziale na strefę A+ (zieleni reprezentacyjna) i A (zieleni o znaczeniu lokalnym);
 - terenów zieleni ekologiczno-krajobrazowej: strefy B+ jako obszarów chronionych i wskazanych w dokumencie do objęcia ochroną oraz strefy B jako częściowo urzędzonych terenów zieleni, łączących funkcje ochrony różnorodności biologicznej i ciągłości powiązań przyrodniczych oraz eksponowania walorów krajobrazowych z tworzeniem warunków dla rekreacji i edukacji ekologicznej (m.in. parki rzeczne i lasy miejskie);
 - terenów zieleni wspomagającej, niestanowiących przestrzeni publicznej;
- Określenie kierunków działań planistycznych, z zakresu gospodarki nieruchomościami, inwestycyjnych i ochronnych dla powyższych terenów;
- Opracowanie całości dokumentu w postaci baz danych przestrzennych zgodnie z dyrektywą INSPIRE, co ułatwi jego wdrażanie, udostępnianie publiczne i późniejszą aktualizację.

STUDIUM PRZYPADKU 2.2

Miejski Architekt Zieleni w Lublinie

Katarzyna Zaleska

Biuro Miejskiego Architekta Zieleni, Urząd Miasta Lublin

Biuro Miejskiego Architekta Zieleni (MAZ) w Lublinie utworzono 1 marca 2015 r. Zostało wydzielone z Wydziału Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Lublin i podlega pod Departament Inwestycji i Rozwoju. W strukturze biura znajdują się dwa referaty: ds. zieleni oraz ds. zarządzania zielenią. Referat ds. zieleni zajmuje się m.in. wydawaniem zezwoleń dotyczących wycinki drzew i krzewów oraz naliczaniem opłat; ustalaniem kar za usuwanie drzew i krzewów bez zezwolenia oraz niszczenie zieleni; realizacją programu leczenia i konserwacji starodrzewu; ustanawianiem pomników przyrody. Referat ds. zarządzania terenami zieleni realizuje zadania z zakresu rozwoju i modernizacji istniejących terenów zieleni; okolicznościowych dekoracji miasta; planowania nowych terenów zieleni; uczestnictwa w procesach inwestycyjnych pod kątem realizacji zieleni; nadzorowania

prac związanych z zakładaniem oraz rekultywacją zieleni; udziału w odbiorach nowo zakładanych terenów zieleni; współpracy z podmiotami zewnętrznymi przy realizacji prac związanych z zielenią.

W ramach swoich prac MAZ zajmuje się bieżącymi działaniami mającymi na celu poprawę estetyki miasta. Jednak celem nadrzędnym jest wykreowanie takiej struktury terenów zieleni w Lublinie, by stanowiły one przestrzenie o wysokiej wartości estetycznej i funkcjonalnej, dostępnej dla jak najszerszego grona użytkowników. Sieć ta swym zasięgiem winna wychodzić poza granice miasta i łączyć się z zielenią podmiejską i regionalną. MAZ podejmuje działania związane z monitorowaniem stanu zieleni, a także z podniesieniem standardów jej zakładania i utrzymania. W związku ze wzrostem świadomości społecznej, wynikającej m.in. ze zmian klimatu i planu adaptacji do nich, a także wyzwaniem dotyczącymi jakości powietrza, pojawiła się konieczność wypracowania bardziej kompleksowych standardów tworzenia i utrzymania zieleni, w których zostaną określone m.in. jakość materiału roślinnego akceptowanego w inwestycjach miejskich w kolejnych latach. Przygotowanie i wdrożenie standardów zieleni jest teraz zadaniem priorytetowym.

W 2018 r. w Biurze MAZ utworzono stanowisko ds. nadzoru terenów zieleni. Zadaniem inspektorów nadzoru jest czuwanie nad prawidłowym przebiegiem inwestycji, w szczególności dotyczących standardów materiału roślinnego dla poszczególnych miejsc nasadzeń, obejmujących takie kwestie jak np. wielkość i obwód roślin oraz dobór gatunków. Czas pokaże, jak



fot. Urząd Miasta Lublin

Rysunek 7. We współpracy z Zarządem Dróg i Mostów Biuro Miejskiego Architekta Zieleni zrealizowało nasadzenia na wjazdach do miasta (tzw. Bramy do Miasta)



Rysunek 8. Rabata bylinowa. Koncepcją i realizacją nasadzeń zajęło się Biuro Miejskiego Architekta Zieleni we współpracy z radą dzielnicy. Utrzymaniem tej rabaty zajmuje się Wydział Gospodarki Komunalnej

stanowisko to sprawdzi się w gęszczy twardych warunków stawianych przez budowlanców i drogowców.

Realizacja szeroko pojętej „zieleni” w Lublinie odbywa się w ramach działań czterech jednostek: Wydziału Gospodarki Komunalnej, Wydziału Inwestycji i Remontów, Zarządu Dróg i Mostów, Biura MAZ. Nasadzenia realizowane są przez jednostki Urzędu Miasta w ramach nasadzeń własnych oraz nasadzeń rekompensacyjnych. W Biurze MAZ wykonywane są koncepcje nasadzeń, Zarząd Dróg i Mostów oraz Wydział Inwestycji i Remontów ich dokonują, a do stałego utrzymania przekazywane są – w zależności od lokalizacji – Zarządowi Dróg i Mostów, Wydziałowi Gospodarki Komunalnej lub Zarządowi Nieruchomości Komunalnych. W przypadku realizacji dużych inwestycji (skwery, parki) są to działania Wydziału Inwestycji i Remontów, natomiast MAZ występuje jako ciało doradcze. W ramach swoich działań MAZ nadzoruje realizację nasadzeń kompensacyjnych. Należy tu podkreślić zaangażowanie Zarządu Dróg i Mostów, który dysponuje największymi powierzchniami „do zazielenienia”, a następnie przyjmuje powstałe nasadzenia do utrzymania.

W 2017 r. powstało w Lublinie pięć skwerów nazywanych „Miejscami dla Ciebie” (MDC), które są wynikiem współpracy MAZ z Referatem ds. Marketingu Miasta oraz Radą Kultury Przestrzeni (RKP), która jest społecznym ciałem doradczym przy Prezydencie miasta Lublina, złożonym z architektów, architektów krajobrazu, planistów, społeczników i kulturoznawców.



Rysunek 9. Przestrzeń zagospodarowana w ramach projektu „Miejsca dla Ciebie” (ul. Krótka). Widoczne na pierwszym planie siedzisko – jego kolor i forma – jest efektem wypracowanym w ramach konsultacji z Radą Kultury Przestrzeni i ma znaczenie symboliczne dla mieszkańców miasta

MDC, nad którymi konsultacje trwały ponad rok, były to pierwotnie niewielkie przestrzenie „zagubione” w centrum miasta. Włączenie w ich planowanie społeczników z ich różnorodnym doświadczeniem i wiedzą pozwoliło na uzyskanie szerszej diagnozy potrzeb użytkowników, a co za tym idzie stworzenie wysokiej jakości przestrzeni. Dzięki temu miejsca te mają lepszy układ funkcjonalno-przestrzenny, wzbogacone zostały o detal dekoracyjny nawiązujący do tożsamości miasta oraz elementy wyróżniające poszczególne przestrzenie. Na skwerku przy ul. Krótkiej znalazło się pomarańczowe siedzisko, a na terenie przy ul. Peowiaków – rower uruchamiający źródło wody. Projekty budowlane i wykonawcze tych skwerów, a także ich budowę powierzono Wydziałowi Inwestycji i Remontów. Miejsca te cieszą się zainteresowaniem zarówno wśród studentów, jak i rodziców z dziećmi oraz seniorów. Wydaje się, że ich powstanie pozwoliło na zmianę wizerunku lubelskiej ulicy, która przestała być tylko odcinkiem, który trzeba pokonać w drodze do celu. Praca nad tym projektem oraz efekt, jaki udało się wypracować, są satysfakcjonujące nie tylko dla RKP i Urzędu Miasta, ale przede wszystkim dla mieszkańców.

Kolejnym działaniem, które polega na współpracy Urzędu Miasta (w tym MAZ) ze społeczniczkami i radami dzielnic jest Zielony Budżet, realizowany wraz z Biurem Partycypacji Urzędu Miasta (por. studium przypadku 8.1).